

Sant Antoni i el dimoni

Les festes dedicades a **Sant Antoni Abat**, tal i com es celebren a l'illa de Mallorca, es caracteritzen per l'aparició de diferents tipus de dimonis, que aquell dia es passegen pels carrers cometent tot tipus d'entremaliadures.

"Dimoni" és el nom genèric que es dóna als esperits malignes i per extensió a tots aquells éssers temibles per qualsevol concepte. En el sistema de creences cristià, els dimonis són els àngels rebels que habiten l'Infern i que tenen com a príncep a Satanàs.

La imaginació popular atribueix al **dimoni** una forma corpòria i el considera extraordinàriament lleig, pelut, de color vermell o negre, amb banyes i llarga cua. Els dimonis adopten formes diferents per poder enganyar als homes i temptar-los més fàcilment i

se'ls classifica en categories: des del dimoni gros (en Banyeta, en Barrufet) fins als dimonions, esperits inferiors.

Els dimonis tenen noms diferents: un dels més importants de l'Infern és el **dimoni cucarell** (de Mallorca) del qual es canten força cançons humorístiques. D'entre els de les castes inferiors destaquen els **dimonis boiets**, (Mallorca, Menorca) als que no s'atribueixen funcions temptadores o malignes, sinó que se'ls considera éssers fantàstics, que no poden aturar de cometre dolenteries i malifetes.

El dimoni, en les seves múltiples manifestacions i noms, ha estat personificat per tal d'aparèixer en moltes de les nostres celebracions festives populars. Deixant a banda els correfocs, la Festa de Sant Antoni Abat, pels volts del 16 i 17 de gener, és la festivitat que n'atrau més la seva presència. La figura de **Sant Antoni**, un dels sants més populars,

ha estat invocada tradicionalment per a la protecció del bestiar, especialment davant la mort i les malalties del porcs, i per això se'l coneix com a Sant Antoni del porquet i dels ases (Mallorca).

A Mallorca són moltes les poblacions (Manacor, Muro, Petra, Sa Pobla, Montuïri, Algaida, Artà, etc) que treuen els seus dimonis per celebrar les festes de Sant Antoni Abat.

Artà, juntament amb Sa Pobla, Muro o Manacor són els municipis on la tradició s'ha mantingut més viva i els dimonis han assolit més renom, sobretot els darrers anys. En aquests pobles, els dimonis tenen una participació central. La celebració compta també amb les tradicionals glosses de picat, els foguerons i les beneïdes d'animals.

Els dimonis duen vestits negres, marrons i vermellors a través del qual se'ls pot veure els ossos, sutja i flames, una careta o màscara vermella i negra amb la llengua treta o les dents esportellades, les banyes de cabra o boc ben

entorcillades i un garrot o forca que els serveix de ceptre per atemorir o esporuguir els al·lots i la gent del carrer.

Els dimonis surten en diferents moments de la festa. Segons el poble es passegen en cercavila pels carrers, participen en els correfoc, en la cavalcada del bestiar i les beneïdes i les carrosses, tractant de temptar Sant Antoni que munta un aset o una somereta. És una mena de lluita entre el bé i el mal, de la que sempre surt victoriós el bé.

Però, qui era St. Antoni?

La festa, és una de les més importants de l'hivern a Mallorca, i homenatja un monjo cristià de l'Egipte del segle III que ni va ser abat ni va fundar cap monestir. Dels seus noms més estesos cal distingir, el sant Antoni dels Ases que invocam amb foguerons, llonganisses i botifarrons va néixer a Egipte al segle III. Se'l coneix com a sant Antoni Abat i els detalls de seva vida ens han arribat per mitjà d'un contemporani seu, Atanasi d'Alexandria, autor en grec de *Vida d'Antoni*, que va donar al sant una gran fama per tot l'Imperi. Antoni, fill d'uns rics cristians, va quedar orfe a 18 anys. Un dia, després d'assistir a missa, no es va poder treure del cap les paraules que sant Mateu (19:21) posa en boca de Jesús: "Si voleu ser perfecte, veneu tot el que teniu, donau-ho als pobres i tindreu un tresor en el cel". Així, seguint els dictats evangèlics, ho va repartir tot, va deixar la seva germana petita en bones mans i se'n anà a viure al desert. Allà, lliurat a la solitud d'una cova, lluny de tota civilització, fundaria el moviment religiós dels anacoretas ('els retirats' en grec). Un dia va rebre la visita del diable, que, adoptant les formes més diverses, el va sotmetre a tota mena de temptacions pecaminoses. Tanmateix, el sant s'hi resistia. Finalment, Déu l'ajudà de manera que ja no el molestaren més.

Amb el temps, es féu envoltar d'alguns deixebles. La mort el sorprendria suposadament un 17 de gener del 356 a l'edat de 105 anys i les seves restes acabarien a Constantinoble. Des d'allà, al segle XI, serien traslladades a un municipi del sud-est de França, que a partir d'aleshores es diria Sant Antoine-l'Abbaye.

El foc de sant Antoni

Durant l'edat mitjana, una malaltia que causava molts d'estralls entre la població era l'*ergotisme*. Els seus símptomes apareixien després de la ingesta de cereals contaminats pel fong *ergot*. Els enverinats tenien convulsions i dolors intensos que es manifestaven en forma d'herpes i gangrenes, i molts malalts havien de ser amputats.

El 1095 un noble afectat per la dolença es va curar en visitar les relíquies del monjo -des de llavors la malaltia va ser coneguda com "el foc de sant Antoni"- . En agraïment, fundaria en el mateix lloc de l'abadia la congregació religiosa de

Sant Antoni, dedicada a gestionar un hospital per als afectats del terrible foc. Aquella congregació francesa de Sant Antoine-l'Abbaye s'acabaria convertint en un orde monàstic, els Canonges Regulars de Sant Antoni, que adoptaren l'hàbit fosc i la creu blava (en forma de T) atribuïts al barbut sant. A Espanya també fundarien altres hospitals, com el palmesà de Sant Antoni de Viana, conegut popularment com el convent de Sant Antoniet, ubicat al carrer de Sant Miquel. La iconografia de sant Antoni Abat es completaria presentant-lo amb un llibre, un gaiato, del qual penja una campaneta, i un porquet que indicava la seva condició de patró dels animals. Al desert, però, els seus únics animals de companyia degueren ser les serps i les rates. Segons una llegenda, aquest patronatge ve d'un dia en què el sant va guarir un porc, convertit des d'aleshores en la seva inseparable companyia -la seva adopció no és estranya, ja que el porc era l'animal més important per a l'alimentació en aquesta època.

El monjo també seria conegut com sant Antoni dels Ases. Es tractava d'un dels animals de càrrega més emblemàtics d'un temps en què, en no haver-hi veterinaris, els sants s'erigien en l'única salvació possible. Avui la celebració de les Beneïdes continua recordant aquells temps. En aquest cas l'aigua, com passa amb el ritual iniciàtic del baptisme, és vista com un element de font de vida. Situada a prop del solstici d'hivern,

la revetla de Sant Antoni la nit del 16 de gener s'emmarca en un conjunt de celebracions que evocaven el reinici del cicle agrícola al voltant del foc, símbol de purificació i de renovació de la vida. Aquest període, amb tot, igualment és associat amb la relaxació d'algunes pautes socials a causa d'una major disponibilitat del temps d'oci -durant el mes de gener el camp no demana tanta de feina- Això es traduïa en música, balls i gloses. En funció del lloc, la celebració seria enriquida amb nous rituals. N'és un exemple la davallada del pi de Ternelles, símbol d'immortalitat.

Als territoris de parla catalana, la devoció pel monjo egipci arranxa al segle XII, quan molts de pelegrins es desplaçaven fins a l'abadia francesa de Sant Antoni per visitar les seves

relíquies. A casa nostra el sant desembarcaria al segle XIII amb les tropes cristianes de Jaume I. Des d'aleshores s'ha convertit en el principal estendard festiu de pobles com sa Pobla, Muro, Artà o Manacor i en el protagonista d'un munt de dites populars: "Per Sant Antoni fa un fred del dimoni", "Sant Antoni del porquet és el primer sant del fred", "De Sant Antoni a Sant Sebastià fa el fred més fort de l'any" o "Dels sants del gener, Sant Antoni és el primer". Visca Sant Antoni!

La Comissió

Festa de Sant Antoni- 15 de gener de 2025